

Mn. Joan Serra i Vilaró

1876 - 1960

Perfil de l'arqueòleg

Per Antonio LLORENS i SOLER

Director del Museu Diocesà de Solsona

El Colloqui de Puigcerdà ha estat dedicat a la memòria de Mossèn Joan Serra i Vilaró. Tots els assistents a aquest Colloqui, tant els d'ençà com els d'enllà del Pirineu, acolliren unànimament i amb entusiasme aquesta proposta que els feia en les paraules inaugurals.

Mossèn Joan Serra mereixia aquest homenatge. Els estudiosos de la Prehistòria de Catalunya estaven en deute amb ell. Podríem dir que aquest deute ja li era pagat pel sol fet de voler els promotors del Colloqui, col·laboradors del Museu de Solsona, que fos precisament aquesta institució la que se'n fes responsable, perquè el Museu Arqueològic Diocesà de Solsona és el Museu de Serra i Vilaró.

Mou verament a meravella contemplar la seva obra des de la perspectiva actual. En una dècada de treball incessant i tenaç (1915-1925) va excavar, estudiar i publicar nomenys de 130 sepulcres megalítics, 21 coves prehistòriques, sepulcrales o d'habitatge; una mina de coure explotada per l'home prehistòric a Rinier; dues caveres, la Bòfia de Boixadera dels Bancs i la de Llussà al Puig-sec; una estació Hallstàtica a Marlès; tres poblat ibèrics, el del Castellvell de Solsona, el d'Anseresa d'Olius i el de San Miquel de Sorba; un forn romà de **terra sigillata**, el primer trobat a Espanya, a Abella (Navès); unes termes romanes amb un segon forn de sigillata a Solsona, i altres estacions i fons de cabana de no tanta importància. En deu anys enriqué el Mu-

seu Diocesà de Solsona amb una secció de Prehistòria, avui centre d'investigació constant d'estudiosos nacionals i estrangers, de la que el Dr. Pericot ha escrit que és «la más importante de Cataluña después del Museo Arqueológico de Barcelona y aún superando a éste para algunos aspectos del Eneolítico».

Aquests immens treball, portat a cap completament sol i sense una preparació científica especialitzada, no tindria explicació possible sense tenir en compte les disposicions que fan l'arqueòleg, que, innates en ell, posseïa en grau eminent: honradesa en el treball, esperit profund d'observació i síntesi científica en les conclusions. Qui escriu aquest perfil el coneixia a fons i en pot donar testimoni. Jo era el seu escolà i dels deu als quinze anys se m'emportava a les seves excavacions i em posà al seu costat en la reconstrucció del material. Separats pel vaivé de la vida, ell a Tarragona i jo a Roma, continuàrem novament en la més íntima amistat en la postguerra, jo a la direcció del Museu i ell venint tots els estius a Solsona, fins a la seva mort.

Honradesa en el treball. Un dia, després d'ajudar-lo en la Missa, em donà un metre i un paper amb el plànol del sepulcre del Vilar de Simosa, excavat el dia abans, dient-me: «Ves on anàrem dhir i pren aquesta mida, que vaig oblidar. No sé si són quinze o vint cms.». Es tractava d'una pedra lateral que ultrapas-

sava la testera en aquesta llargària indeterminada. Recordo que, temptat de posar-hi 18 centímetres per tal d'estalviar-me la caminada d'una hora sota el sol de l'estiu, capteïnt-me de l'honradesa de Mn. Serra, vaig superar la temptació acomplint la missió que m'havia confiat. Era així. Podia enganyar-se mes ell era incapaç d'enganyar ningú en el seu treball.

Podia enganyar-se i la mateixa honradesa el menava a reconèixer l'error quan algú l'hi feia evident. Havia negat la possibilitat d'una capella construïda a la vora del pou dels claustrers de la catedral i dedicada a la Mare de Déu del Claustre, de conformitat amb la tradició solsonina. En descobrir, passats molts anys, els seus vestigis, vaig fer-li passar un avís. Compareix, els verifica, em mira i donant-me la mà em diu «et felicito, és veritat».

Tota l'obra investigadora de Serra i Vilaró porta el segell de l'autenticitat. Res no afirma si no n'està ben segur. Disposat sempre a rectificar, mes només davant l'evidència de l'error.

Esperit d'observació. Hauríeu dit que les pedres, per ell, eren transparents. «Aquesta pedra és treballada per l'altre cantó». I gairabé mai no fallava. S'arrencava la pedra de la paret o del marge i n'eixia un capitell, una base, un relleu esculturat. Amb la vista fixada a terra i ajudant-se del bastó quan recorria els camins dels boscos del Solsonès, copsava i removia els microlits que trobava al pas, els fragments de ceràmica o d'ossos que les aigües havien dipositat als peus dels marges, i el conduïen al descobriment d'un jaciment prehistòric, d'un poblat ibèric o d'una villa romana. En el moment de l'excavació no li escapava detall, ni en la reconstrucció del material, ni en tot el procés que va des l'objecte al seu lloc d'origen fins a la vitrina del Museu.

Aquest esperit d'observació el portà a la teoria, avui acceptada universalment, sobre la tècnica emprada en la construcció dels vasos campaniformes i de llur decoració. Una carabassa bicòncava, la qual s'escapsava d'un dels extrems, es regularitzava externament amb els ganivets de sílex, es buidava interiorment permetent introduir-hi la mà esquerra, mentre que, amb la dreta, es revestia de fang i es decorava amb la riquesa de punts i ratlles incises que tan bells els fan. La carabassa, que havia servit de motlle, es diluïa fàcilment amb brases enceses al seu interior i el vas es posava a cuire. Quan va exposar aquesta teoria a les eminències de la Prehistòria del seu temps, van dir-li: «No publiqui això. Li diran Mossèn Carabassa». «Que em diguin el que vulguin, jo ho publicaré», els va respondre. Abans, va fer una prova, que va reeixir, amb l'oller de Solsona, i va publicar la teoria de la carabassa. Avui tots els manuals de prehistòria l'expliquen. I, qui diu carabassa, diu una figa, una pera, qualsevol fruit de la terra que servia de

motlle a l'home, quan desconeixia el torn, per a la construcció dels vasos que avui són objecte d'estudi per a la ciència.

El mateix esperit d'observació el portà al descobriment del **cardium** en la decoració de la ceràmica d'impressions cardials.

Síntesi científica. Aquest extraordinari esperit d'observació va situar Mn. Serra en un terreny segur per a poder formular i defensar les conclusions científiques que l'han fet famós en el camp de la Prehistòria. El Dr. Martín Almagro ho diu amb aquestes paraules: «De entre todas estas investigaciones monográficas surgieron dos libros que siguen siendo básicos para todos los que quieran dedicarse a estudiar Prehistoria en el Occidente Europeo, no solamente en España y en Cataluña. Son libros de valor podríamos decir universal. Uno es **El vas campaniforme a Catalunya** y el otro **Civilización Megalítica a Catalunya**... No insistiré sobre su valía, pero bastará recordar que el Dr. Pericot publicó entonces un libro que le consagró como prehistoriador y que quedó viejo inmediatamente tras el de Mossèn Serra Vilaró». I el Dr. Pericot confirma aquestes paraules pronunciades pel Dr. Almagro en l'acte d'homenatge que Cardona va dedicar al seu fill il·lustre, escrivint: «Con este libro todas las publicaciones sobre megalitos catalanes quedaron anticuadas, incluso mi libro sobre la civilización megalítica catalana que publiqué en 1925».

Ningú com qui escriu aquest perfil pot contrastar millor el valor que tenen aquestes i altres afirmacions del Dr. Pericot, per haver estat testimoni, quan era encara un infant, de la defensa que es vegé obligat a fer Mn. Serra de les seves conclusions, basades exclusivament en la ciència experimental que li proporcionaven les seves troballes. Recordo perfectament les discussions que sostenia amb el Dr. Bosch Gimpera, abocats al damunt de les vitrines del Museu. El Dr. Almagro alludeix a aquestes discussions que qualifica de «choques», un poco de chispas sin peligro de incendio». Als meus ulls creixia i s'agregantava la figura de Mn. Serra, esverats per aquestes «chispas» que es produïen al topar amb el temperament ferm, fins i tot brusc, que el caracteritzava. Es veritat que tot s'acabava donant-se les mans en acomiadar-se. Mes quelcom en deuria quedar quan el Dr. Pericot, amb una noblesa que l'honora i que Mn. Serra va reconèixer i agrair, declara en un article del número extraordinari que el «Butlletí Arqueològic de Tarragona» va dedicar-li al complir setanta anys: «Recuerdo perfectamente la impresión que me causó en enero de 1919 la visita al Museo de dicha ciudad (Solsona) y no he olvidado tampoco que las discrepancias de orden teórico entre Serra i Vilaró y la escuela barcelonesa, joven y por tanto creída acaso de su superioridad científica, dificultaron por lo me-

nos la publicación de parte de los hallazgos de aquél».

L'epíleg d'aquestes discussions queda resumit en aquestes paraules del Dr. Almagro: «...y es curioso que la doctrina de la escuela de Barcelona se ha ido evaporando con sus dogmáticas exposiciones de los hechos, no habiendo quedado ya muchas en pie, mientras que el libro honesto del trabajador sincero y fecundo que es Mn. Serra Vilaró sigue siendo una base esencial. Ahora mismo la Prehistoria Española se siente muy a gusto en él». Han passat divuit anys d'aquesta afirmació i continua essent actual:

Quan vers el 1923 passà a residir a Tarragona l'esperava una empresa molt superior al que mai s'hagués pogut imaginar. Només el seu esperit de treball i la confiança posada en sí mateix pogueren fer-lo decidir a acceptar la direcció de les excavacions de la necròpolis paleo-cristiana, apareguda a l'obrir-se els fonaments de la fàbrica de tabacs, direcció que li oferia directament la Junta Superior d'Excavacions, que el coneixia per les

campanyes portades a cap a Solsona amb les subvencions que mai no li va regatejar. Aquest nomenament, tan cobejat per uns i altres, no buscat ni esperat per ell, representava un reconeixement solemne, públic i oficial de la seva labor científica com a prehistoriador. Per aquest motiu no el podia defugir. L'especialització adquirida a Solsona no li era de molta utilitat en la nova empresa. Era l'art de la Roma imperial i les primeres manifestacions de l'art cristià el que era indispensable estudiar. S'hi llençà amb tota la dedicació i en quatre campanyes consecutives va posar al descobert la necròpolis de sant Fructuós, la més gran i més important d'Espanya.

No és d'estranyar que des de la fi d'aquestes excavacions decidís amb una gran illusió l'ésser inhumat en un sepulcre romà dins del recinte de la necròpolis santificat pel primer bisbe de Tarragona, el màrtir sant Fructuós.

Ni l'arqueòleg podia trobar un lloc més adient, ni el sacerdot, més gloriós, per a deixar-hi les pròpies despulles.